

„Ki tudná elsorolni az ágyúknak, puszkáknak, hadigépeknek és egyéb hajtógépeknek megmérhetetlen tömegét, amelyet a király úr ellenséges erődítmények és várak rontására hadjárataiban magával szokott vinni?”

Kemény idők

A király háborúzik

Az 1460-as években – minden hiányossága ellenére – Magyarország erősebb volt a voltak értékés városok és várak, azok a kis királyságok szomszédainál. Sem az osztrákok, sem a cseh vagy a lengyelek nem veszélyeztették. A török is akkoriban éppen másutt volt elfoglalva. Tehát Mátyás egyre inkább kezdett nyugat felé tekintgetni, ott remélt hadi

és politikai babérok aratni. A Balkánon különben sem voltak értékes városok és várak, azok a kis királyságok alaposan tönkrementek a folytonos harcokban – no, és a törököt is jobb volt nem ingerelni.

1465-ben nem sok hiányzott ahhoz, hogy már ekkor Ausztria legyen a fő ellenfél. III. Friggyessel folyton volt

☛ *Mátyás és Holubár*

mességből a pápai szék iránt, hanem tisztán számításból – arra határozza magát, hogy felhasználja a kedvező alkalmat Csehország megszerzésére vagy legalább megosztására (Marczali).

Akkor már a cseh határon évek óta folytak villongások, amelyek nem vezettek ugyan nyílt háborúskodáshoz, de ébren tartották az ellenségeskedést. Igaz, a Magyarországon élő csehek már nem voltak olyan veszedelmesek, amióta Mátyás a hírhedt Giskrát a zsoldjába fogadta, és délen, a török határ mellett adott neki várakat és birtokokat – a volt rablók most bőszen védelmezték a magyar vidéket a töröktől.

Ám 1464-ben egy újabb zsoldoscsapat árasztotta el a Felvidéket – ők is husziták voltak, és „testvéreknél” nevezték magukat –, miként Marczali Henrik írja: „mivel a foglalkozás nélküli zsoldos másképpen nem élhetett meg, a rablást vitték rejtjes tökéletességre”.

Szláv szóval „zsebrákoknak”, rablónak nevezték ezeket, és egy Svehla nevű „lovag” vezette őket, aki viszont Mátyás seregéből szökött meg. Amikor a zsebrákok Kosztolány várát is elfoglalták, Mátyásnak elege lett belőlük. Nem tűrhette, hogy országa egyes vidékeit idegen zsoldosok fosztogassák, tehát sereggel vonult a vár ellen.

Most ő maga vezette a hadat, és sikerrel járt. A zsoldosok kiszökdösöttek a várból, megadták magukat, a

többiek pedig a király az ostrom után elfogatta.

Az „igazságos Mátyás” ezúttal igen csak keménynek bizonyult: vagy száztörven akasztófát állíttatott fel a vár körül, és az elfogottak egy részét habozás nélkül felkötötte. Svehla „lovagnak” a legmagasabbra ácsolt akasztófát tartották fenn, hamarosan az ő gyászos maradványai is azon himbálóztak.

A zsebrákok vagy 400 nőt, részben örömlányokat szedtek össze mindenfelől, és fogságban tartották őket. Most Mátyás kiszabadította az ősi szakma gyakorlóit is, és jelezte: szívesen látná, ha családokat alapítanának – ezért őket a török határvidékre küldte, ahol sok férfi, de kevés nő élt: hadd népesítsék be azt a területet! A kosztolányi cseh foglyok nagy részét aztán Budára vitték, várbörtönbe, ahol is az őrség – nyilván Mátyás tudtával, sőt esetleg parancsára? – időnként egy-egy csoport foglyot a Dunába fojtott, hogy eltartsuk ne kerüljön olyan sokba...

Persze a „zsebrákokkal” való leszámolásnak e sajátos módját más másféleképpen értelmezték Prágában és Budán. Nálunk a magyarok Svehla bukását a csehek fölött aratott nagy diadalként értékelték – való igaz, hogy a husziták többé nem is háborgatták Magyarországot –, és ünnepezték érte rettenthetetlen királyunkat.

A csehek viszont, és főleg persze Podjebrád György – nem sokkal a

pápai kiközösítés előtt – egyenesen a cseh hatalom elleni támadásnak minősítette az esetét. Arra biztatta a határ menti morva urakat, hogy csapjanak át fegyveresekkel magyar területekre, és raboljanak, pusztítsanak megtorlásképpen.

Cseh hadjáratok, összeesküvéssel

Mielőtt a csehek ellen indult volna, Mátyás előbb még írthon akart rendet teremteni. A kosztolányi események után pár hónappal Horvátországba vonult – megtorlásra. Számos horvát úr ugyanis, engedve Velence csábításának, és III. Frigyes aknamunkájának hála, nyíltan elakart szakadni Magyarországtól. Mátyás pedig egyszerre csak felbukkant a katonáival, leváltott minden hűtlen tisztségviselő urat, egyeseket keményen megbüntetett, mások meg rögtön siettek a lábai elé borultak. Új, erőskezü tisztségviselőket nevezett ki, beleértve a zágrábi püspököt is, és attól kezdve arrafelé sem voltak gondok.

Mint már szoltunk róla, Mátyás újfajta adónemeket is bevezetett, és a régiakkal együtt azokat is kíméletlenül behajtatta. Emiatt persze széleskörű elégedetlenség alakult ki az országban, amit egyes urak igyekeztek kihasználni. A rossz hangulatot még csak fokozta a cseh király, aki így próbálta ellenfeleit meggyengíteni, és IV. Kázmér lengyel király, aki

még mindig nem mondott le arról, hogy megszerezze a magyar trónt. Mindketten támogatókat kerestek, és találtak is Magyarországon: az urak egy része, köztük olyanok is, akik egész addigi felemelkedésüket Mátyásnak köszönhették, most, hétényolc évvel a király trónra kerülése után már ellene fordultak. Mátyás ekkor 22-23 esztendőös lehetett, és esze ágában sem volt visszakozni vagy meghátrálni.

Az Erdélyben kialakult helyzet is aggasztotta. Az ottani szászok és székelyek – paradox módon – sokat vesztettek azon, hogy éppen az Erdélyből származó, Kolozsvárott született Hunyadi lett a király.

Mátyás ugyan elismerte, hogy az országész igen jelentős erőt képvisel – az országnagyok között az erdélyi vajda már közvetlenül a nádort követve –, de az ott is kivetett adók miatt elkeseredett a nép, és lázadás felnyergett. Voltak, akik emlékeztek még az 1437-es Buda Nagy Antal felkelésre, amikor az egész terület hosszú időre lángba és vérbe borult. Ugyanakkor az urak közül egyesek külön erdélyi királyságról álmodoztak, és ezért tenni is hajlandók voltak. Mások azt szerették volna, ha a lengyel királysághoz (!) csatlakozik Erdély.

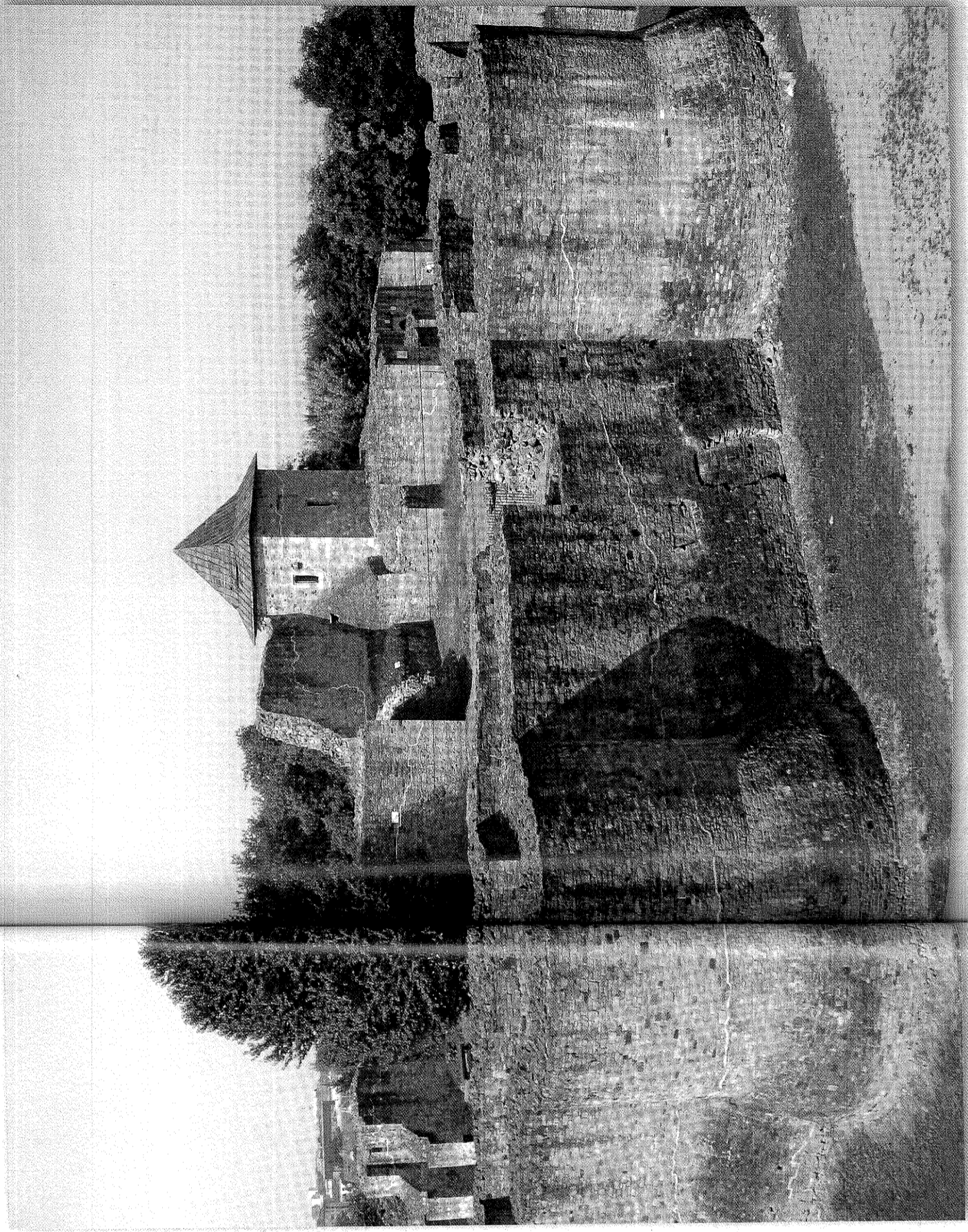
Persze a nagy lázongás csak addig tartott, míg Mátyás meg nem jelent ott a seregével! Az ellene gyülekező

☛ *Succava erődje*

ha egy egyszerűnek ígétkező moldvai hadjárat ilyen veszélyekkel jár, akkor talán meggondolandó egy nyugati háború. Persze az események sodrában sem akart erről lemondani. Podjebrád György király, a prágai uralkodó ellen egyre többen álltak be a pápai táborba, és köztük

volt Mátyás is. Kialakult itt egyfajta rivalizálás is. A pápa a lengyel királynak is, és Mátyásnak is felajánlotta a cseh koronát, ha segítenek eltávolítani Györgyöt a trónról. Viszont számos úr az éppen levert erdélyi lázadás után nem igazán akart Mátyással külföldön harcolni. A magya-

rok és a lengyelek tehát Csehország ügyében vetélytársak lettek. Mátyás éppen akkoriban kérte meg IV. Kázmér lengyel király lányának a kezét, de kosarat kapott. Más körülmények között egy lengyel királylányt ezet örömmel adtak volna felé – most

Nyílvessző a király hátában

1467 őszén, miután az országon belül nyugalmat teremtett, Mátyás Moldvába indult. A Kárpátoktól keletre eső, főleg román lakosságú vajdaság, fejedelemség minden lehetséges alkalommal elszakadt a magyar fennhatóság alól. Nem ok nélkül.

Ők sem voltak könnyű helyzetben, hiszen vagy a lengyelek, vagy a tatárok oroszok, legfőképpen pedig délről a törökök fordultak ellenük. Évszázadok teltek el úgy, hogy Havasalföld és Moldva, e két kis ország három vagy négy erős szomszéd között volt kénytelen lavírozni.

Mátyás most az ellene lázadó moldvai vajda ellen vezetett hadjáratot. Bogdán fia, István vajda – akinek a románok később a „Nagy” melléknevet adták – bátor vitéz és fűrfangos ember volt: méltó ellenfele a magyar királynak. Zsigmond óta nem járt Moldvában magyar király, és a ravasz vajda „szitnya módon” (Marczali) csalta mind hátrább, maga után a magyarokat, hogy aztán egy jól előkészített csapdával fogadja őket. Mátyás majdnem megjárta, úgy ahogyan négy emberlővel korábban Károly Róbert is kis híján ráfizetett a másik román fejedelemségben, Havasalföldön.

Mátyás hadai egyre közeledtek István vajda székvárosához, Szucsavához (ma: Suceava, Románia). Útközben az egyik városban aztán megszállt a magyar sereg – Mátyás egy főtéri házat ürítettet ki magának.

Éjjel a románok nagy erejű támadást indítottak, ráadásul lengyel segédcsapatok is voltak. A roham Mátyást nem érte készületlenül: egy közöztük élő székelytől előzőleg megtudta, mit terveznek a moldvaiak – ennek ellenére nem sok hiányzott, hogy az események a király számára végzetessé váljanak. Az ellenség képes volt felgyújtani a saját városát, hogy a magyarok bennjéjenek, közben nagy erővel támadott is. Mátyás maga is belerohant a csatába, és valaki a hátába lőtt egy nyílvesszőt.

Bár később a vesszőt eltávolították, és a seb is begyógyult, a király gerince valószínűleg megsérült, később súlyos gondokat okozva az egészségében – Mátyás soha többé nem épült fel teljesen ebből a sérüléséből.

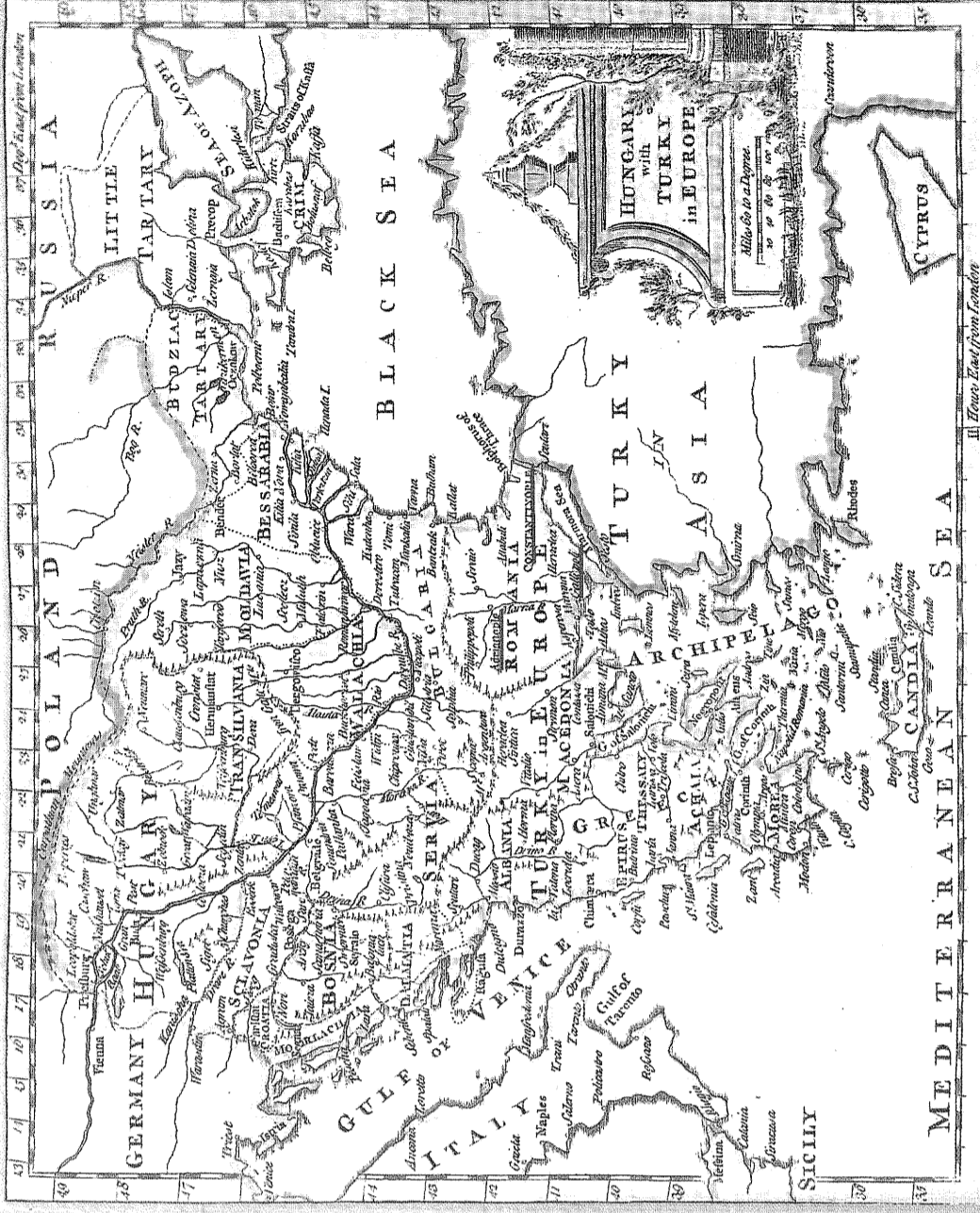
viszont mindkét uralkodó a prágai trónra áhítozott.

És bár a királyi tanács és általában a magyar urak többsége élesen elhatározta, hogy elindul III. Frigyes megsegítésére, és osztrák szövetségként támad Csehországra. A katolikus Szilézia, elsősorban a cseh-hektől sanyargatott Boroszló (Wrocław) városa is kérte őt, hogy avatkozzon be az oldalukon.

Miután 1468-ra világos lett a helyzet, és Mátyás serege diadal aratott morva földön, kiderült azonban, hogy a pápa és Frigyes csak ígéretet – a hadjáratban a király nem számíthatott a szövetségeseire. Még a boroszlóiak is csak ímmel-ámmal léprek fel a saját védelmükben, és Mátyást nem, vagy alig segítették. A cseh háború kisebb-nagyobb megszakításokkal még vagy tíz évig tartott, de ez az alaphelyzet lényegesen nem változott.

Ez a hadakozás sokat változtatott Mátyás uralmi módszerein, és talán nem túlzunk, ha azt mondjuk: a jellemén is. Egyre inkább csak önmagában bízott, egyre zsarnokibb módszerekkel élt. Marczali Henrik szerint maga az a tény, hogy egyre újabb és újabb adókat vetett ki, csak növelte ellenfelei táborát:

„A király, kit a hosszú hadakozás nagyon reászoktatott a parancsoláshoz, és aki politikájára keresztülvitelt fölfejtette minden egyéb tekintetnek. nem törődött semmi őt korlátozó

20 Magyarország, Erdély, Moldva és Havasalföld térképe

törvénnyel vagy szokással, és ott vette a pénzt és karonát, ahol kapta.”

Annyit csak elért Mátyás, hogy 1469-ben a György királlyal és a kelyhes uralommal hadilábon álló morva, cseh és sziléziai katolikus rendek egyszerűen megválasztották őt cseh királynak!

Résziker volt ez, de siker. Prágában természetesen nem fogadták el Mátyás megválasztását: egyrészt nem tartották törvényesnek, másrészt pe-

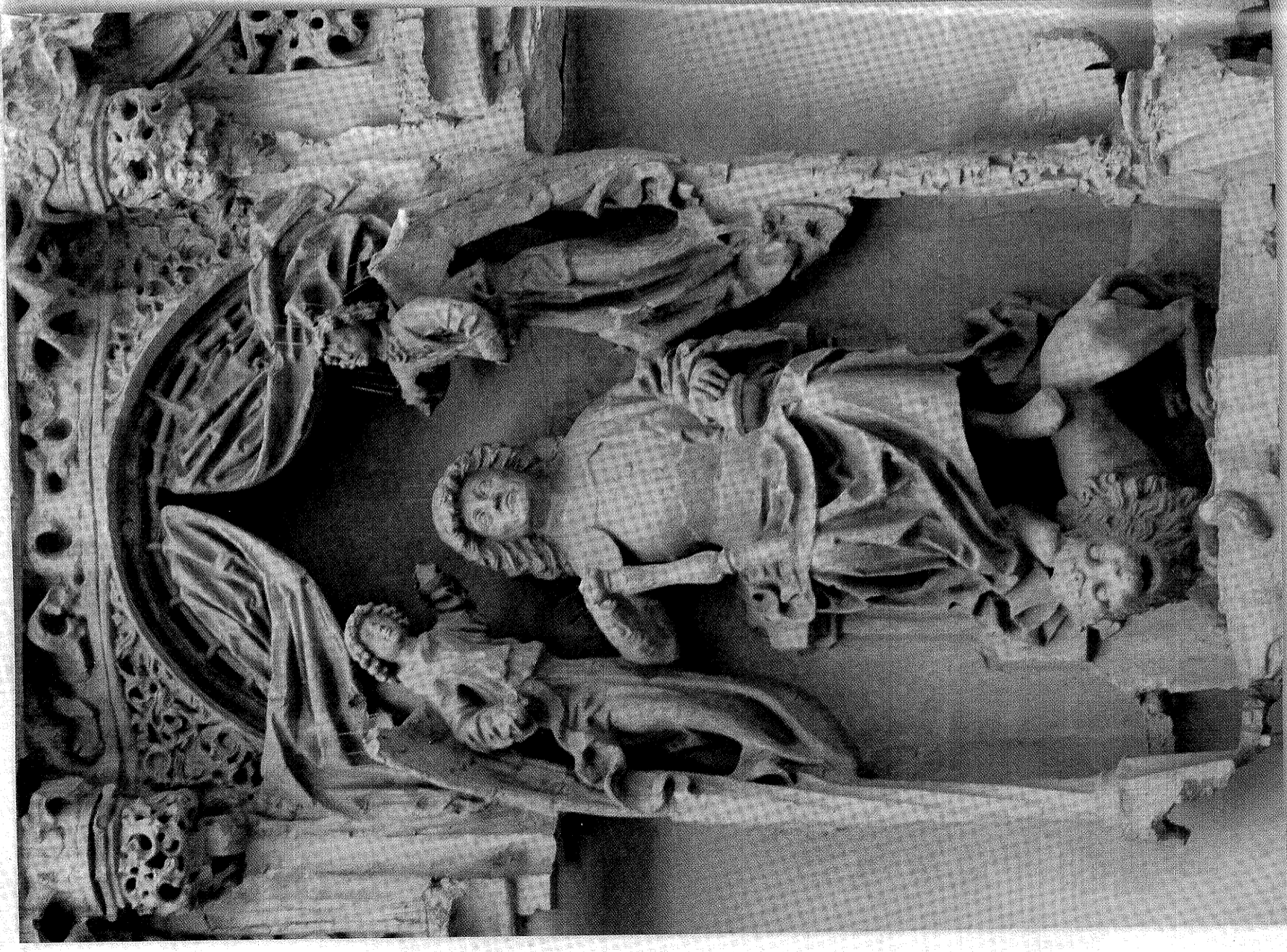
dig ott volt Podjebrád. Míg tehát egyfelől nyert egy címet, aminek alig volt tartalma, addig a huszita csehek teljesen elfordította magától.

1470-ben azonban összeomolni látszott mindaz, amit Mátyás addig épített a külpolitikában. Mátyás háta mögött titokban szövetekezett

IV. Kázmér lengyel király és III. Frigyes császár. A cél az volt, hogy a lengyel király fia, Ulászló (a későbbi II. Ulászló magyar király) legyen a prágai uralkodó, Mátyást pedig állítsák félre. Ezt látva a magyar urak közül sokan úgy érezték, nem is ok

nélkül, hogy amit Mátyás művelt Csehországban az utóbbi öt-hat évben, azzal nem jutott semmire: minden önfeláldozás és adó fölőseges volt. Az urak úgy látták, hogy Mátyás pozíciója megingott, nemcsak külföldön, hanem itthon is, és párt- hívei egyre távolodtak tőle.

Mivel Mátyás mindehhez még gyakran dőlőfős és kíméletlen is volt, még a legrégebbi híveivel is, és önkényes bánásmódja amúgy is sértette az urakat és főpapokat, akkor már sokkal elfordultak tőle. Mátyásnak győzelmet győzelemre kellett volna

☛ Mátyás király emlékműve az autizeni városkapun

aratnia, irthon és idegenben, a diplomáciában és hadjáratokban. Ha ez sikerül neki, ha ezt megadja a sors, akkor soha nem mertek volna ellene összeesküdni, fellázadni.

1470-ben és 1471-ben Mátyás minden erejével a cseh trón megszerzésére törekedett. Seregével hosszabb időt töltött a cseh határon, miközben irthon éppen olyanok lázadtak fel ellene, akik szinte mindent a Hunyadi családnak köszönhettek!

Az összeesküvők élén Vitéz János esztergomi prímás-érsek és egyben főkancellár állt, akit annak idején még Hunyadi János tett nagy emberré, aki aztán a kis Mátyás nevelője, majd barátja volt, és aki Mátyás távollétében az országot vezette! És éppen ez a Vitéz János hívta be IV. Kázmér lengyel király fiát! A szerzedők Mátyás hátra mögött leveleztek, idegenekkel tárgyaltak... és mindegyre jó okuk is volt.

Hát igen, a török! Mert bármilyen furcsán is hangzik, azok az urak, akik máskor – évtizedekig – nem törődtek a török veszedelemmel, most hirtelen nagyon aggódni kezdtek miatta.

Váló igaz, a szultán befejezte Velenecé ellen vívott, több éves harcát, és ismét megerősödve, tette készen várakozott. Híre terjedt, hogy amint lejár a magyarokkal kötött régebbi fegyverszünet határideje, átfogó támadást indít az ország ellen.

Ez is ösztökélhette a magyar urakat. No, meg az is, hogy úgy gondolták:

Mátyás ismét megszegte a szavát. A rendkívüli hadiadót évről évre beszedette, és kizárólag a cseh hadjárat céljaira költötte, pedig a rendek, a főpapok, a főurak és a köznemesek világosan kikötötték, hogy ezt az

adót csak akkor szavazzák meg, ha azt a pénzt kizárólag a török háborúra fordítja...!

☛ Szeremley Miklós:

Mátyás király

szólag nem tett semmit, csak éppen megkezdte az összeesküvők – csöppet sem látványos – leszerelését. Mintha most jutna eszébe, magához

Mátyás fő ellenfelei főleg a nagyurak voltak, nem a köznemesek. A főurak javarésze pedig a királyi tanácsban ült, és képesek voltak nyíltan ellentmondani a királynak. Így tett maga Vitéz János prímás is. A magyar katolikus egyház feje, a kancellár, a király helyettese és régi bizalmasa, sőt személyes jó barátja...

Ez elgondolkoztathatta a királyt, ugyanakkor éppen ezért haragudhatott rá a lelke mélyén – jobban, mint a többiekre. Vitéz János és társai nem tudták, hogy a király tud az összeesküvésről. De éppen ezért egyre magabiztosabbak lettek, és már attól sem rettentek vissza, hogy a királynak ellentmondjanak a gyűlésben. Csakhogy Mátyásban már alaposan felgyűlt az indulat.

Egy nap arról beszélt a tanácskozáson, hogy IV. Kázmér lengyel király haddal jött az ország ellen, már a Felvidéken hadakozik. Mátyás ezért el akarta rendelni a háborút Kázmér ellen. Vitéz János, az ősz főpap – aki majdnem háromszor annyi idős volt, mint Mátyás (1408-ban született, tehát az incidens időpontjában éppen 62 éves volt) – ott a gyűlésben a szemébe mondta, hogy az urak bizony nem fognak neki segíteni a lengyel király ellen!

Mátyást előtörtte a düh, és olyasmire vetemedett, amit soha nem tett sem azelőtt, sem azután: pofon vágta a főpapot! Marczali Henrik: „haragjában szájára csap az első magyar főpapnak”. Még egy nemes urat, egy világi előkelőt sem érhetett volna ilyen inzultus a király részéről, akkor sem, ha rászolgál. De megíteni az esztergomi prímást...!

Pedig éppen, mert ő volt, azért kapta azt a pofont. Ekkor tört ki a királyból minden elfojtott indulat. Elege volt máiból, hogy eleje áll a sima modorú főpap, az egykori barát, és úgy tesz, mintha továbbra is a híve és barátja lenne, közben társaival együtt a király háta mögött próbálja átvenni a hatalmat. „Jobban sújtotta őt, mint mást, mert jellemet fértélezett benne” – írja Marczali.

Vitéz János azonnal elhagyta a gyűlést, és hazament Esztergomba. Mátyás haddal ment utána, ostrom alá vette a várost, és megadásra kényszerítette a prímást (valljuk be, ritka eset a magyar történelemben, amikor a király megostromolja az esztergomi főpap várát!).

Vitéz afféle házi őrizetbe került, továbbra is ő volt az érsek, de a várat nem hagyhatta el: riválisa, az egri püspök gondoskodott erről. Őrizetben volt akkor is, amikor hamarosan, már 1472-ben meghalt: nem tudjuk, hogy a halálát pontosan mi okozta.

Ekkor halt meg a prímás unokaöccse, a pécsi püspök, az első és sokáig a legnagyobb magyar (bár latin nyelven író) költő: Csezmiczey János, azaz Janus Pannonius is. Ő is részt vett az összeesküvésben, majd menekülőre fogta, és a tudóba já végzett vele útközben, a horvátországi Medvevárton.

Tesztét sokáig nem is merték méltó körülmények között eltemetni. Végül Mátyás maga rendelkezett egykori kedves emberének gyászszertartásáról. Janus Pannonius sírját egyébként az 1990-es években találták meg a pécsi székesegyházban, majd 2008-ban temették újra a költőt az altemplomban, egykori sírhelyéhez közel.

vanig de látva a támogatás hiányát, felment Nyitrára, majd szégyenszemre kitakarodott az országból.

Ez volt az utolsó eset, hogy Mátyás uralkodásának a jogosságát valaki is kétségbe vonta volna. Kiverte az utolsó vetélytársat, és arról kezdve igazából senki sem akart vagy mert változtatni a kialakult helyzeten.

A „fekete sereg”

Mátyás politikájának kétarcúságát jól mutatja az a tény, hogy még egy

hívatra egyiket és másikat, és nagy birtokadománnyal állította az illetőt a maga oldalára.

Így az összeesküvés szinte minden feltűnés nélkül, szépen megszűnt, pedig a résztvevőknek fogalmuk sem volt arról, hogy leplezték őket, és a király jól ismeri nemcsak terveiket, hanem a névsorukat is.

Újlaki Miklóst Mátyás egyenesen bosnyák királlyá nevezte ki – hát persze, hogy ez a tekintélyes úr is olyan sietve hagyta ott az összeesküvést, mintha sohasem tartozott volna közéjük.

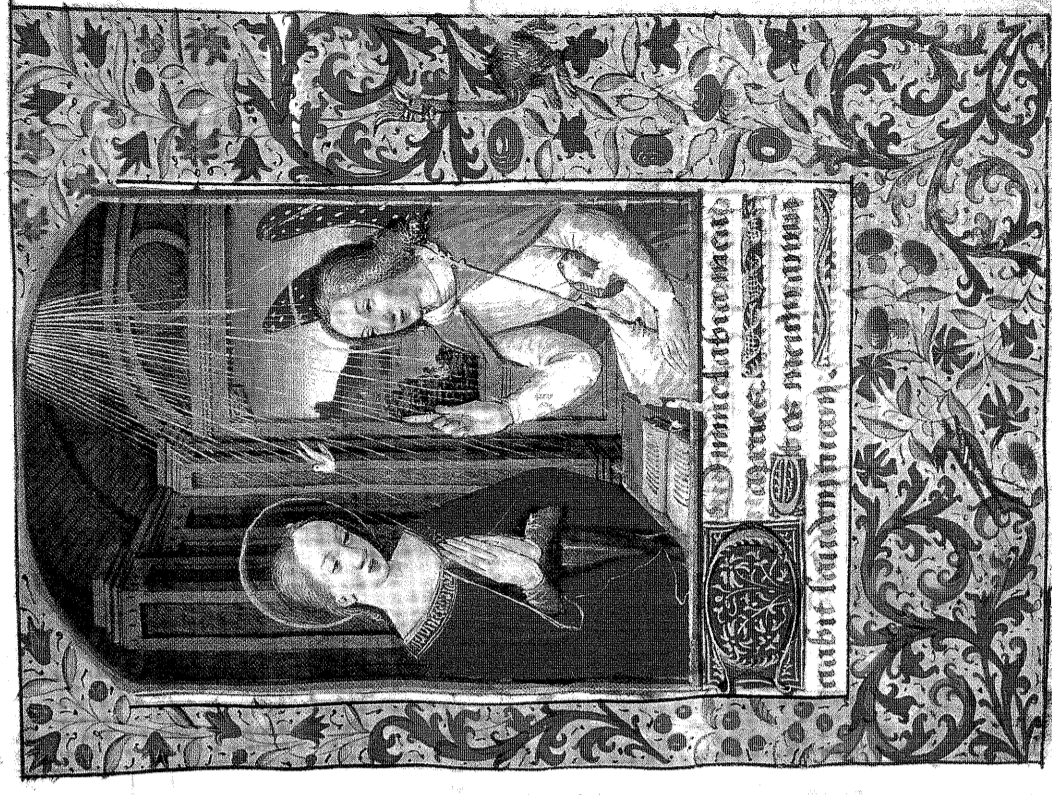
Az időközben összehívott országgyűlésen pedig a király a nemességnek is megígérte: orvosolja minden sérelmüket, és rendkívüli adót ezúttal csakis a beleegyezésükkel fog kivetni.

Ha a nagyurakkal nem is, a köznevesekkel sokkal jobb volt a király viszonya. Ők szerették Mátyást, hiszen „csak” Hunyadi volt, nem pedig valamilyen régi dinasztia sarja. Egy volt közülök, példaképnek tartották. A kései krónikás szerint a köznevesnek „csak szép szó kellett és törvényes biztosítás – elment az a világ végéig is Mátyással –, nem fogott rajta ármány”. Vagyis rájuk számíthatott és számított is, még sokáig.

Mátyás elérte, hogy a főurak közül csak kevesen csatlakoztak a trónkövetelő IV. Kázmérhoz, aki még mindig arra hivatkozott, hogy a néhai Habsburg Albert lányai örökölték a magyar trónt, és így Mátyás csak egy bitorló. Kázmér lejtött egészen Hat-

éppen zajló, sziléziai háborút is sebészen befejezett, amikor hallotta, hogy jön a török. Szilézia pedig ott feküdt Cseh- és Lengyelország között. Ha sikerül Mátyásnak megszereznie, elválasztja egymástól ezt a két, vele akkor éppen ellenséges országot. 1474-ben Mátyás alig 20 ezer katonával kezdte a hadjáratot, az egyesült cseh és lengyel csapatok 80 ezren voltak, ráadásul a végére Mátyásnak a pénze is elfogyott. Eh-

☛ Mátyás Corvina

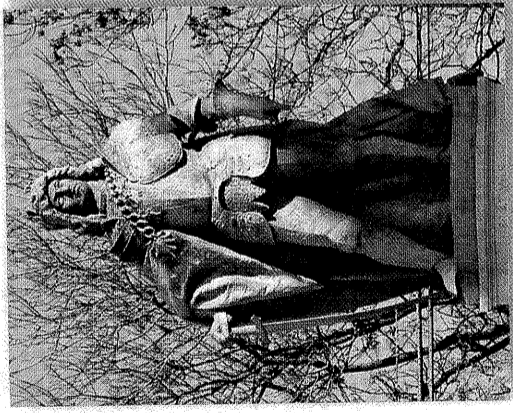
hez képest viszont valóságos csodákat hajtott végre a hadjárat folyamán, ahol megmutatta személyes bátorságát is. Itt végre Nagy Sándor lehetett – kicsiben...

Alig volt katonája, alig volt pénze, mégis az egyik legsikeresebb hadjáratát küzdötte végig Sziléziában. Ha nem jön a török, talán ott is marad, és még több területet szerezve győzedelmeskedik.

Mátyás tudta, hogy ellenfelei bizton számítanak a vesztiére. Egy szörnyű télen át kitartott az ostromolt Boroszlóban, ember és ló százával hullott el, a katonái éheztek, és Mátyás velük éhezett – de parancsára, és stratégiáját követve katonái ki-kitörték az ostromlott városból, és az ellenfelek háta mögött élelmet szereztek.

Nekik végig volt mit enniük, ha kevés is, de az ostromlók sokszor a szoros értelmében éhen haltak, vagy katonáik hazaszököszték. Mire véget ért a tél, a csehek és a lengyelek kérték békét – Mátyástól. Végül Mátyás, aki bevallottan élvezte ellenségeinek megaláztatását, végül is nagyvonalúnak bizonyult. 1477-ig fegyverszünetet kötött, ám közölte: csak azért enged, mert neki most a törökkel van elszámolnivalója, de ha lejár a fegyverszünet, visszajön újjá haddal...! Mindenesetre Szilézia addig meghódított részei Mátyás uralma alatt maradtak, magyar birtokként. Helyreállt ott a béke, még ha ideiglenesen is. A király pedig hazajött. Velenice, amely éppen befejezett egy

háborút a törökkel, szövetséget ajánlott Mátyásnak: támadjanak együtt a törökre! Mátyás ezt a lehetőséget azonban elszalasztotta. Dalmáciát kérte vissza Velencétől a szövetség fejében, amit persze az nem adhatott.

☛ Zala György Mátyás-szobra a millenniumi emlékművön

tott vissza, és így Mátyás szövetség nélkül maradt. De ennél nagyobb volt a baj, mert Velenice most már szembefordult Mátyással, és a minden konfliktusba beleavatkozó III. Frigyes ezt ki is használta, kezdett barátkozni a tengeri köztársasággal – csak hogy Mátyásnak árthasson.

Amikor 1474-től kezdve a törökök bebetörték Szlavóniába, és átrohanva a mai Horvátországon, fegyveresen becsaptak a mai Ausztria, sőt Olaszország területére is – III. Frigyes rögtön azt kezdte terjeszteni az európai udvarokban, hogy Mátyás titokban megegyezett a törökökkel, és azok az ő engedelmeivel

jönnek át a gazdag nyugati tartományokat kirabolni, felégetni. (Mellesleg a vád nem is biztos, hogy teljesen alaptalan volt...)

Visszont a sziléziai hadjáratok éveivel történt egy olyan változás is, amihez fogható akkor még nem volt másutt. Európában zsoldoshadsereg sok volt, de nemigen létezett még „nemzeti hadsereg”. A Mátyás-féle híres „fekete sereg” viszont valami ilyesféle volt, még akkor is, ha naggyobbrészt nem magyarokból, hanem idegen zsoldosokból állt, de Mátyás céljainak tökéletesen megfelelt. Erdemes hát erről az alakulatról egy kicsit bővebben is szót ejtenünk.

Ismerünk egy terjedelmes Bonfini-leírást egy díszszemlétről 1487-ből, és az ott olvasottak nagyobb része valószínűleg igaz is volt: a „fekete sereg” kitett magáért, békeidőben gyakorlatozott, nagy létszámú közönség előtt vonulgatott fel és alá, Mátyás pedig lelkesítő beszédet mondott és juralkokat osztogatott. Lobogtak a zászlók, és mindez a korabeli férfiembernek szívének gyönyörű látvány lehetett.

Nem kétséges, hogy az a sereg erőt is sugárzott – ezért is hívtak meg a díszszemlére külföldi követeket is: lássák a saját szemükkal, hogy a Magyar Királyság hadereje milyen pártatlan! Mint már olvashatták sorozatunk korábbi kötetében is, addig a királyok hadügyi tekintetben gyakorlatilag ki voltak szolgáltatva a báróknak és a nemeseknek, akik háború esé-

tén katonáikkal, saját vagy vármegyei bandériumaikkal megjelentek (ha megjelentek), és ez adta a haderet, amit aztán a király csatába vezethetett.

Az urak azonban egyre kevésbé voltak hajlandók hadba vonulni, még a köznemesek is ódzkodtak sokszor.

A városok, a polgárság – ez az új „rend” – eleve nem is hadi szolgálattal szegődött, és arra nem is volt alkalmas, hanem pénzzel pótolta nem létező katonai tudását: úgy biztosított a részvételt a harcokban, hogy katonákat fogadott fel.

Csak véletlenül éppen összeállt csapatok, gyöngye katonák, képzetlenek vonultak harcba, és ebből Mátyásnak már elege volt. Ő kezdetről zsoldosra gondolt, és meg is valósította tervét.

Ha egy nemesi sereget csak a második felszólításra hoznak össze nagy ímmel-ámmal, ha azt a sereget a király nem viheti ki az országból, vagy az csak két hétig áll a rendelkezésére, és ha az ellenség addig nem ér ide, akkor a sereg fogja magát és hazamegy – hát ez számára nem volt hadsereg, csak annak a torzképe!

Mátyás gyakorlatilag a megválasztásától kezdve próbált ez ellen tenni valamit. De a király kezét megkötő rendelkezések lehetetlenné tették egy igazi sereg felállítását. Mindenütt a nemesek által előzőleg, törvényben kikötött akadályokba ütközött.

Mivel ezek betartására maga is esküdt, hát Mátyás próbált más kiutakat

keresni. Szégyenszenre, amikor még jó viszonyban voltak, Mátyás éppen Podjebrád Györgytől kért 500 néhezlovas zsoldost, hogy legyen néhány katonája, akikre támaszkodhat baj esetén. Ezek tényleg jól harcoltak, de természetesen csak addig, amíg tudta fizetni a zsoldjukat.

E. Kovács Péter írja igen szellemesen, Montecuccoli tábornok későbbi elhíresült mondasára utalva: „A zsoldosereg megszervezéséhez Mátyás uralkodásának kezdeti szakaszában csak három dolog hiányzott: pénz, pénz és pénz.”

Igen, a módszer adva volt, de mint szinte minden magyar királynak, Mátyásnak is főleg a pénz hiányzott, majdhogynem szüntelenül. Így nehéz volt zsoldosereget szervezni és megtartani.

Am végül is sikertült. A „fekete sereg” magját mindig is a csehek alkották. Amikor sok pénze volt Mátyásnak innen-onnan, akkor megugrott a sereg létszáma is, amikor kevesebb, akkor a zsoldosok egy részét ideiglenesen elbocsátották.

Mátyás már hat éve volt király, amikor az 1460-as évek közepe táján megjelentek az első beszámolók, vagy legalább említések Mátyás zsoldosairól, akiknek száma kezdetben csekély volt, csak később szaporodtak fel, üröképes hadsereget alkotva.

Különbözik pedig a mai napig nem tudjuk pontosan, hogy miért neveztek a király zsoldosait „fekete sereg-

nek”. Akkoriban még nem volt divat az egyenruha, mégis elképzelhető, hogy viseltek valamiféle ilyen színű ruhadarabot, ha mást nem, hát a Hunyadi-család csőrében gyűrűt tartó fekete holóját.

Az is lehetséges, hogy egyik vezérről, a kedvelt viselete alapján „feketének” nevezett német Haugwitzról „ragadt át” az egész alkalatra az elnevezés.

Van azonban olyan feltételezés is, hogy Mátyás seregét csak a király halála után, visszamenőleg nevezték el „feketének”. Mellesleg „fekete sereg” elnevezéssel zsoldoscsapatok működtek akkor már Itáliában és német földön is.

Ahogy javult a helyzet, és nőttek Mátyás bevételai, főleg az 1460-as évek vége felé és később, úgy szaporodott a zsoldosok száma. A kezdeti 6-8 ezer fő a későbbi időkben, különösen az 1480-as években felment akár 15-20 ezerre is.

Ne felejtjük el: akkoriban összehasonlíthatatlanul kevesebben éltek Európában, mint ma, minden ország lakossága szintén sokkal kisebb volt a mainál, ezért egy ilyen sereg komoly haderőnek számított. (Mátyás, írjuk néhány oldallal korábban, 20 ezer katonával gyakorlatilag meghódította Sziléziát és néhány cseh vidéket is, és képes volt a hódításait megtartani két másik ország hadseregével szemben.)

A király még azt is megengedhette magának, hogy nem vetette be egy-

☛ Mátyás képmása

rokban. Egy érdekesség: az akkori-ban Európa legjobb katonáinak számító svájciak (!) is felbukkantak itt időről időre. És volt még egy nemzet, amelynek katonái csodákra voltak képesek: a „rácok”, azaz a szerbek. Pontosabban a szerb huszárak. A török végeken ez a könnyűlovasság, a gyorsan mozgó és váratlanul felbukkanó, nem túl nagy létszámú csapatok tudták felvenni a küzdelmet a törökökkel.

A „fekete sereg” különben négy része oszlott.

A négy fegyvernem: a nehéz- és könnyűlovasság, a gyalogság és a tüzéség. Ez utóbbi persze még elég kezdetleges volt, de tudjuk, hogy Mátyásnak voltak ágyúi, eléggé méretek, amelyeket szekereken vittek magukkal, ha várostromra készültek. Úgy a lovasság, mint a gyalogosok különböző alegységekre oszlottak, nemegyszer fegyverzetük szerint. Voltak puskások, könnyűgyalogosok, vértések és mások.

Gyalogból egyre több volt a „fekete seregben”: 1479-ben egy idegen követ jelentéséből tudjuk, már 16 ezren voltak – 10 ezer cseh és 6 ezer magyar gyalogos várta Mátyás király parancsait. Thuróczy János, elteleve a Mátyás iránti csodálatral, így ír a tűzfegyverek mennyiségéről: „Ki tudná elsorolni az ágyúknak, puskáknak, hadigépeknek és egyéb hajtógépeknek méghozzá mennyiségét, amennyi

lyet a király úr ellenséges erődtémények és várak rontására hadjárataiban magával szokott vinni?”

Mátyás idejében az ágyúkat olykor kerékes talpakra is szerelték, úgy mozgatták. Az ostromgépeket, a kaptaknak nevezett hajtó szerkezeteket a király jobbnak tartotta az ágyúknál, mert azok köveket dobáltak a várakba, és – idézzük hát a nagy Mátyás sajtát, egyfajta „szakszerűségré” törekvő szavait: „a várba vetett kődarabok több embert ütnek agyon, mintha ágyúkból lőnék ki azokat, amellyel kisebb a költségük a lőpor miatt, amelynek előállításuk sokba kerül”. Lám, a király gazdaságossági számításokat is végzett...

Azt ma már kevesen tudják, hogy Mátyás idejében – bár tengertünk már régen nem volt – létezett egy hadiflotta is. Persze, csak a dunai folyami flottilláról van szó. Ehhez 50 naszád tartozott. A fedélzeteken voltak ágyúk is – gondolom, nem túl nagy kaliberű fegyvereket hozdoztak ezek a hajók. Ezenfelül több száz kisebb hajó, sajka, csónak is a flottilla rendelkezésére állt. A flotta legénységét majdnem kizárólag szerbek alkották, és a hajókat főleg a Délvidéken, a török ellen vetették be. A naszádok nemegyszer segítették a folyóparti várak ostromát, mozgékonyak voltak és tüzerjük – ha nem is nagyon jelentősnek, mégis – számottevőnek bizonyult. Térjünk vissza a pénzhez! Bizony be kell vallanunk, hogy a „fekete sereg” létezésé-

illerve fenntartása nagyon is bizonytalan volt mindvégig. A királyi kincstár – a magas bevételek ellenére – gyakorta kimerült, és arról a pillanattól kezdve, hogy a seregben elterjedt: legközelebb talán nem lesz zsoldfizetés, netán éppen a most járó zsoldot sem osztották ki, azonnal kész volt összeomlani az egész rendszer.

Ha nem fizettek a katonáknak, egy részük azonnal továbbállt, és nem volt az az erő, amely visszatarthatta volna őket, és a többi zsoldos – aki esetleg még várt – is igazat adott nekik.

De hát ez így is volt természetes, és aki zsoldosereget fenntartására adta a fejét, annak biztositania is kellett a rendszeres fizetésüket, hiszen a hivatásos katona ebből él, és ha nem fizetik ki, hazamegy. Akik nem mentek el rögtön, azok nem akarták veszni hagyni a pénzüket, még reméltek, hát maradtak, de legfeljebb egy következő hónapot.

Számos olyan esetről is tudunk, amikor Mátyás zsoldosai átálltak az ellenséghez. 1483-ban, Frigyes császár Bécs védelmére alkalmazott zsoldosvezérei állítólag előzőleg mind Mátyásnál szolgáltak. Egy-egy nagyobb „kincstári apadás” bizony erősen átrendezte a „fekete sereg” soraikat, és csökkentette annak létszámát.

Nem voltak ritkák a zsoldoslázadások sem, ezeknek soha nem voltakai, mindig anyagi okai voltak. Általánosságban viszont azt kell mon-

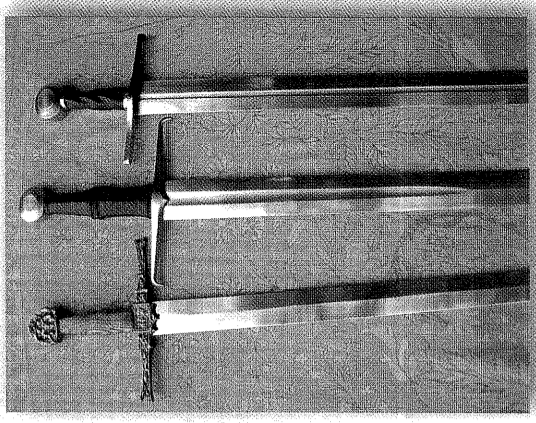
oszlott szét. Hiszen javarészt zsoldosok voltak, akik új királyra és egyben új pénzes gazdára vártak.

Az új királyról, II. Ulászlótól kaptak is némi pénzt, de aztán az is elmaradozott. És mivel a háborúk is véget értek, a zsoldosokra nem volt szükség. Azok néhány ezres és száz-

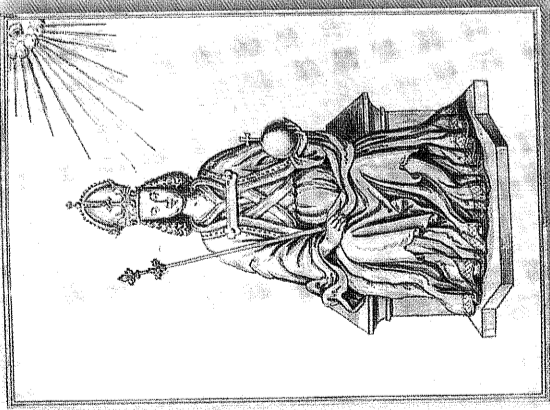
as csapatokban ekkor rablásra adták a fejüket: máshoz nem értettek. Több magyar várost és vidéket kiraboltak, végül a Délvidéken táborozó csapataik ellen az a Kinizsi Pál indult harcba, aki egykoron egyik vezetőjük volt... Nemesi csapatok, sőt a környező lakosság (!) segítségével tönkreverte a zsoldosokat.

Az utóljára elfogott, mintegy kétezer zsoldost, akik nem magyarok voltak, egyszerűen kitoloncolták az országból – Ausztriába. A lelkiükre kötöték, hogy Magyarországra soha többé ne térjenek vissza.

Mindaz természetesen azt is jelentette, hogy Mátyás halála után az ország végetreményben ismét számotvető fegyveres erő nélkül maradt.

☛ Reneszánsz fegyverek

egy alkalommal az egész sereget, hagyott belőlük irthon „tartalékot”.

A köznemesség jól látta, hogy a szerepe hátrébe szorult. Lám, a király másképpen is meg tudja oldani a háborúskodást, akár az országra támad az ellen, akár ő támad rá másokra: a serege ott van, készen, nem kell rá várni, míg összeáll. Ráadásul kisebb létszám is elegendő, mert ezek hivatásos katonák, nem kaszához-kapához szokott parasztok, akik az első ágyúlövésre szerteszét szaladnak.

Miből?

Fennmaradtak a zsoldjegyzékek bizonyos évekből, nem az egész korszakból. Innen tudjuk – a nevek egyértelműen árulkodnak –, hogy a legtöbb katona cseh volt, őket követék számban utánuk a lengyelek és a németek. Magyar nevek, igaz, akkor egyre többen, csak az 1480-as években jelennek meg e névsor-

„Mert bármilyen erényt kívánsz, amivel ama hajdani, világszer-
te dicsért hősök az utókor előtt is halhatatlan nevet szereztek
maguknak, kevés embert találsz, akit Hunyadi Máttyás elé
helyezhetnél...”

A nemzetközi tekintély

Matthias Corvinus

A hhoz, hogy egy király eredményesen uralkod-
hasson, országának, népének, alattvalóinak és
bizonyos értelemben neki magának is hasznára
válják az élete, elsősorban két dologra van szüksége.
Olyan emberekre, akikre bizton számíthat, akik teljes
erővel fogják szolgálni őt és az országot – no meg termé-
szetesen pénzre.

Annak ellenére, hogy végső soron Hunyadi Máttyás nem
bizonyult igazán jó emberismerőnek, azért néha igen jól
választott. Ha huszonéves korában még nem is, de később
már mindinkább kiismerte magát az emberek között. A
„közvetlen munkatársait” mindig maga választotta ki.

Említettrük már, hogy előszeretettel cserélte le a régi főúri,
vezető családokat új emberekre. Ez érthető volt abban a
helyzetben, amelyben a fiatal Máttyás elkezdte, majd foly-
tatta az uralkodást. Ő maga is „új ember” volt, ezért új
szeleket akart beengedni a királyi udvarba, kisöpörni, ki-
tisztítani, fölfrissíteni azt.

Így kerültek be például Báthori István (aki társaitól any-
nyban különbözött, hogy már korábban is főúr volt,
csak nem az „élvonalban”), Magyar Balázs, Kimizsi Pál és
mások is. A jó képességű fiatal hívek többsége a közne-
mességből, mondhatni „alulról” jött. Ugyanakkor, mint
már említettük, Máttyás a saját rokonait is helyzetbe hoz-
ta nemegyszer. Geréb László erdélyi püspök anyja Szi-

lágyi-lány volt, akárcsak Máttyás anyja. De a legtöbben
mégsem rokonok voltak, más okból kerültek magasabb
polcra: mert Máttyásnak szüksége volt rájuk, és bennük
bizott meg.

Máttyás gróffá tette egy kereskedő fiát, Thurzó Jánost, és
így indult későbbi szédületes karrierje felé a felvidéki
Thurzó család. Az addig szinte ismeretlen Szapolyai Fivé-
rek is Máttyás alatt emelkedtek fel: Imre Máttyás katoná-
jából lett kincstartó, azaz a legfőbb gazdasági tiszttség vi-
selője, sőt végül nádor is, öccse, István (a későbbi magyar
király Szapolyai János apja) pedig élete végén Auszúria
kormányzója és 72 vár ura lett.

A korábban már szintén említett Magyar Balázst Máttyás
voltaképpen az apjától „örökölte”: az idős koráig katonás
kodó hadvezér már Hunyadi is szolgálta, később hor-
vát-szlavón bán, majd erdélyi vajda lett, 1480-ban pedig
Máttyás öt küldte a törökök által elfoglalt Otranto itáliai
város visszavételére.

És tegyük hozzá: ekkoriban kezdte papi pályafutását egy
kerékgyártó jobbágy nagyon tehetséges fia, bizonyos
Bakócz Tamás, akivel sorozatunk (és történelmünk) kö-
vetkező részeiben még találkozunk, nem is egyszer.
Bakóczra a király 1474-ben figyelt fel, kancelláriájába
vette az addigra Itáliát is megjárta papot, akiből aztán úgy
egy évtizeddel később győri püspököt „csinált”.